

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](#).

Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod licencom [Creative Commons Imenovanje 4.0 međunarodna](#).

Emanuela HERCEG

DOI: <https://doi.org/10.29162/ANAFORA.v11i2.8>

Fakultet filozofije i religijskih znanosti

Sveučilišta u Zagrebu

Jordanovac 110

HR – 10 000 Zagreb

emanuela.herceg@ffrz.unizg.hr

Pregledni rad

Review Article

Primljeno 30. travnja 2024.

Received: 30 April 2024

Prihvaćeno 30. studenoga 2024.

Accepted: 30 November 2024

UVOD U POJAM AUTOTEORIJE U KNJIŽEVNIM PRAKSAMA

Sažetak

Pojam *autoteorija* novi je pojam u književnoj teoriji koji se popularizirao u književnim i umjetničkim krugovima anglosaksonskoga govornog područja početkom dvadeset i prvog stoljeća posebice kod feminističkih autorica koje kroz književne prakse i umjetničke performanse preispituju osobna iskustva u odnosu na društvene koncepte i teorije (Lauren Fournier, Maggie Nelson, Paul B. Preciado). Autoteorijsko pisanje podrazumijeva filozofsko preispitivanje osobnih iskustava integrirajući autobiografske elemente, memoare i kritičku teoriju koje kroz tjelesno iskustvo omogućuje formiranje novih teorija i znanja. Iako je primjena pojma autoteorije u književnim praksama relativno nova, tendencije prema autoteorijskome pisanju sežu u daleku prošlost (Platonovo pisanje o Sokratu; *Ispovijesti* svetog Augustina). Cilj je rada uvesti do sada slabo poznat pojam iz književne znanosti u književnu teoriju sa svrhom uspostavljanja metodologije za istraživanje književnih praksi, ali i za retroaktivno analiziranje književnih djela koja se tradicionalno smatraju autobiografskim djelima.

Ključne riječi: autoteorija, autobiografija, feminizam, književna teorija, književne prakse

Uvod

Autoteorija predstavlja autobiografsku praksu relacijskog i refleksivnog činenja, pisanja i čitanja, opisujući osobno iskustvo u svrhu bavljenja teorijom kao diskursom, okvirom ili načinom razmišljanja i prakse odbacujući pritom neutralnost i objektivnost. Preispitivanje i prezentiranje osobnih iskustava u autobiografskim formama nameće pitanje klasificiranja autoteorije kao autobiografskoga podžanra što se, međutim, u literaturi izbjegava s obzirom na rastezljivost interpretacije pojma i pojavu novih klasifikacijskih pojmova poput autofikcije, autoetnografije i sada autoteorije.

Autobiografija je pisanje o sebi u prvome licu u različitim pisanim formama; od eseja, molitvi, pisama, poezije do autobiografskih romana koji prema Philippeu Lejeuneu¹ pri identifikaciji moraju zadovoljiti uvjete „autobiografskoga sporazuma“ u kojemu dolazi do preklapanja autora, lika i pripovjedača u jednoj osobi. Andrea Zlatar Vioić navodi da teorija autobiografije upozorava na specifičnu tročlanost samoga termina na kojemu su se tijekom povijesti autobiografskoga pisanja mijenjali naglasci na svakom od pojedinih dijelova definicije: ja pišem svoj *život* (antika i srednjovjekovlje), *ja* pišem svoj život (renesansa, prosvjetiteljstvo, romantizam), *ja pišem* svoj život (moderna autobiografija) (Zlatar Vioić 23).²

Ograničenost pojma autobiografije i različiti postupci pri transformaciji autobiografskog materijala otvaraju prostor za pojavu novih termina poput autofikcije i autoetnografije. Umjesto pojma autobiografskog romana danas se koristi termin autofikcije kojim se naglašava proces iskazivanja, odnosno tekstualne proizvodnje dok autoetnografija označava metodu istraživanja i vrstu teksta usmjerenog na sustavno prikupljanje i interpretaciju podataka u obliku

¹ Francuski teoretičar Philippe Lejeune u tekstu „Autobiografski sporazum“ definirao je autobiografiju prema četirima različitim kategorijama: „1. oblik upotrebe jezika: a) pripovijedanje u prozi; 2. tema: osobni život, povijest razvoja ličnosti; 3. situacija autora: identičnost autora (čije se ime odnosi na neku stvarnu osobu) i pripovjedača; 4. pozicija pripovjedača: a) identičnost pripovjedača i glavnog lika, b) retrospektivna perspektiva pripovjednog teksta“ (Helena Sablić Tomić, 84–95).

² Zlatar Vioić (23) navodi dvije grupe teoretičara autobiografije od kojih jedni smatraju da se o autobiografiji kao žanru može govoriti samo unutar određene književnopovijesne cjeline od 1800. nadalje (Philippe Lejeune), dok drugi smatraju da o postojanju autobiografije možemo govoriti unazad tri tisuće godina, bez obzira na to što ti raniji tekstovi nisu bili zvani autobiografijama nego drugačijim nazivima (Georg Misch).

istraživačkih izvještaja s ciljem postizanja dubinskoga razumijevanja kulturnih normi, obrazaca i praksi (Bartulović 9).³

Suprotno od autofikcije koja djeluje kao zamagljivanje stvarnosti u kojoj ne postoji nužno izravan učinak fikcije na sebe, autoteorija premješta subjekt u stvarnost i objašnjava utjecaj teorije na temu. Autoteorija se može shvatiti kao metodologija za istraživanje praksi u različitim umjetničkim medijima, a ne samo u književnom formatu.

Lauren Fournier u knjizi *Autotheory as Feminist Practice in Art, Writing, and Criticism* (99)⁴ predlaže razmišljanje o autoteoriji kao postmodernoj feminističkoj praksi koja nam omogućuje da tu praksu konceptualiziramo kao književni i kritički angažman u propitivanju procesa legitimiranja i institucionalizacije znanja.

1. Definicija pojma autoteorija

Autoteorija je nov pojam u kojemu se kombiniraju autobiografski elementi s naglaskom na osobno iskustvo u svrhu preispitivanja tog iskustva i stavljanja u odnos prema zadanim društvenim konceptima u kojima se ono realizira. Autoteorijom se preispituje jedinstvenost osobnih iskustava prezentirajući ih kroz književne prakse i umjetničke performanse. Kroz osobne priče autori istražuju dublje teme kako bi kreirali angažirana djela u svrhu preispitivanja društvenih i političkih struktura, identiteta i drugih relevantnih pitanja.

Kanadska spisateljica, kustosica i umjetnica Lauren Fournier definira pojam autoterorije kao integraciju teorije i filozofije s autobiografijom, tijelom i drugim osobnim i eksplicitno subjektivnim načinima. To je pojam koji opisuje svjestan način bavljenja teorijom – kao diskursom, okvirom ili načinom razmišljanja i prakse – uz životno iskustvo i subjektivno utjelovljenje (18).

Autoterorija prema Arienne Zwartjes odbacuje pretencioznost neutralnosti i objektivnosti, često je diskurzivna i nudi nam misaono poticajan, višeznačan

³ Bartulović (9) prezentira autoetnografiju kao metodu istraživanja i vrstu teksta koja je u posljednjih dvadeset godina stekla veliku popularnost u brojnim disciplinama, a definira se kao autobiografija koja istražuje interakciju introspektivnog pojedinca i kulturnoga konteksta u kojemu je on situiran.

⁴ Fournier nudi interdisciplinarni povijesni okvir za razumijevanje autoteorije, usmjeren prema njezinim dugotrajnim vezama s feminističkim praksama u različitim medijima i oblicima, pruža radnu povijest i teoriju autoteorijskog impulsa – krećući se između pažljivog čitanja, feminističke analize, autobiografskih anegdota i oblika kritike usmjerenih na obnovu.

oblik hibridnosti, neustrašivi spoj teorije s kreativnošću i lirizmom. Pojam se sve više široko koristi kako bi označio vrstu autobiografskog pisanja koje istražuje svoj objekt (koji je istovremeno i njezin subjekt) u prostoru koji je istovremeno analitički i osoban (Cavitch 82). Razlika je između tradicionalnoga autobiografskog pisanja i autoteorije u pristupu temi – autobiografski pristup pisanju iako introspektivan dominantno je deskriptivan, a autoteorijski pristup otvara prostor za samorefleksiju kako bi se o mobiliziranoj temi teoretiziralo s određenim odmakom. Primjerice, autoteorijski pristup u umjetnosti omogućuje dublje razumijevanje umjetničkih djela kroz osobni kontekst stvarajući prilike za razvijanje novih teorijskih koncepata, a autoteorijsko pisanje percipiramo kao pristup u kojem autor koristi svoje tjelesno iskustvo pišući o sebi formirajući teoriju i razvijajući znanje. Fournier pojednostavljeno objašnjava da je autoteorija kombinacija autobiografije i memoara s teorijom i filozofijom (kao prakse teoriziranja, filozofiranja). Ta forma ja/drugi ponavlja se u autoteorijskom pisanju – forma memoara ili osobnog eseja uz fusnote, bilješke, marginalije i istraživanje – slijedeći akademsku tradiciju s bibliografijama i citatima dok istovremeno nadilazi i transformira tu tradiciju. Otvara ne samo mogućnosti onoga što memoarski rad može biti već i što akademski rad može biti (Fournier 306). Autoteorijskim pristupom temama omogućuje se promjena paradigmi na kojima počivaju duboko ukorijenjeni društveni diskursi.

2. Autoteorija u književnim praksama

Integracija autobiografije, memoara i kritičke teorije u pojam autoteorije izaziva zanimanje i potiče istraživanje u književnim i umjetničkim krugovima te se pokušava kronološki odrediti pojava i uporaba pojma u književnim praksama. Autoteorija dobiva na pozornosti objavom knjige Maggie Nelson *The Argonauts* (2015)⁵ koja navodi da je pojam preuzela iz knjige *Testo Junkie* (2008)⁶ Paula B. Preciada gdje se koristi kao primarna oznaka za eksperimentalne hibride autobiografskog i teorijskog autora koji su tradicionalno marginalizirani u odnosu na ta dva logocentrična područja (Baxter i Auburn 1).

⁵ Memoarska knjiga *The Argonauts* autorice Maggie Nelson objavljena 2015. godine kombinira filozofsku teoriju s osobnim iskustvima o romantičnoj vezi s transrodnom osobom, trudnoći, smrti roditelja, obiteljskim odnosima, ograničenju jezika itd.

⁶ Knjiga *Testo Junkie* suvremenog pisca i filozofa Paula B. Preciada bavi se temama seksualnosti i farmaceutike opisujući upotrebu testosterona ne kao medicinskog protokola, nego kao alata za preispitivanje rodnihi kodova kojima su određeni društveni identiteti. Rođen 1970. kao Beatriz Preciado, od 2015. predstavlja se pod imenom Paul B. Preciado.

Iako se spomenuta djela smatraju autoteorijskim referentnim djelima, Max Cavitch navodi da se u knjizi Stacey Young iz 1997. pod naslovom *Changing the Wor(l)d: Discourse, Politics and the Feminist Movement* prvi put koristi pridjev *autoteorijski* kojim Young objašnjava pojam hibrida teorije i autobiografije kao vrstu diskurzivnog političkog aktivizma (83).

Međutim, prema Fournier (47), tendencija za autoteorijskim pristupom u filozofskom preispitivanju autobiografskoga očituje se, primjerice, u šesnaestome stoljeću u radu filozofa i esejista Michela de Montaignea koji donosi jasnoću fokusu na autobiografsko u filozofskim projektima, tendenciju koju su kasnije nastavili Jean-Jacques Rousseau, Immanuel Kant, Karl Marx, Friedrich Nietzsche, Sigmund Freud, Søren Kierkegaard, W. E. B. Du Bois i Frantz Fanon. Osim njih, tendenciju prema autoteoriji moguće je pronaći još ranije i to u Platonovu pisanju o Sokratu ili u *Ispovijestima* svetog Augustina.

Polazeći od toga da autoteorija označava vrstu autobiografskog pisanja koje istražuje svoj objekt, većina autoteorijskih djela, poput većine autobiografskog pisanja, obraća se impliciranom čitatelju koji još nije subjekt, ali postaje subjekt – sudionik – svaki put kada netko otvori knjigu (Cavitch 91). Međutim, pišući o sebi znači govoriti o drugima: barem o drugima u odnosu na koje je naše *ja* konstituirano. Tako Cavitch za primjer navodi Edwarda Bernaysa koji je pokušavao uvjeriti svojega ujaka, Sigmunda Freuda, da napiše svoju autobiografiju. Nezadovoljan onime što je dobio, Edward Bernays tražio je nešto osobnije u odnosu na suhoparni prikaz profesionalne uloge u razvoju psihoanalize koju je u tu svrhu napisao Freud. Međutim, Freud je taj zahtjev odbio jer bi to zahtijevalo toliko nepristojnosti s njegove strane o obitelji, prijateljima i neprijateljima, većinom još uvijek živima, da je to jednostavno nemoguće (96).

I u autobiografijama hrvatskih pisaca brojni su primjeri onih koji su pisali prema narudžbi i unaprijed diktiranoj strukturi kao što je primjerice Josip Kozarac pisao svoju *Autobiografiju* na molbu Milivoja Dežmana za modernu reviju *Život*, a Vjenceslav Novak kao odgovor na pitanje anketnog listića koji mu je uputio Vjekoslav Klaić povodom sastavljanja *Rječnika hrvatskih učenjaka i spisatelja od najstarijih vremena do najnovijeg doba* dok su, primjerice, *Autobiografije u 10 rečenica* Gustava Krkleca, Vesne Parun, Bore Pavlovića, Zlatka Tomičića i ostalih rezultat anketne akcije zagrebačkog tjednika *Globus* iz 1958. (Katušić 49).

Nerijetko stoga autori sami na početku svojih autobiografskih zapisa upućuju na određenu suzdržanost u tekstu i opravdavaju svrhu pisanja kao što je to u svome uvodu u autobiografiju napisala Ivana Brlić Mažuranić 1916.:

Pišem ovu svoju malu autobiografiju, povodeći se za pitanjima koja mi je priposlala slavna Jugoslavenska akademija u Zagrebu kad me je počastila svojim zahtjevom da joj pošaljem svoj životopis. – Moja su dosadanja književna djela malobrojna, a sadržajem i objemom skromna – moj vanjski život pak protekao je mirno, ne izlazeći gotovo nikada iz okvira moje prve i druge obitelji. Ova autobiografija može dakle samo da bude ispo- vijest o razvitku jednog misaonog i osjetljivog bića, nipošto pako zani- mljiva povijest života istaknutog pisca. (*U svijetu bajki Ivane Brlić*)

U knjizi *Neposlušne*⁷ prezentiraju se književne prakse u kojima su „kategorije identiteta učinci društveno konstruiranih znanja i da je rodni identitet isprem- režen s drugim kolektivnim identitetima“ (Pternai Andrić i Žužul 8) što Ivana Brlić Mažuranić eksplicitno potvrđuje opisujući „vanredno strogi patrijarhalni duh“ svoje obitelji, ali i pokušaj otpora utvrđenim društvenim konceptima retro- spektivnim preispitivanjem osobne situacije: „Kako da se takav posao ne slaže sa mojim dužnostima?!“ (Brlić Mažuranić) Budući da je autobiografija javno izlag- anje privatnog *ja*, samoobračun i samorefleksija sastavni su dijelovi autobiografi- je u kojoj autor želi čitatelju opravdati svoje prošle postupke. Stoga se, uzimajući u obzir navedeni primjer, autoteorija čini prikladnom praksom za preispitivanje odnosa između subjekta i okoline. Uzimajući u obzir bogatu književnu povijest autobiografskih zapisa u hrvatskoj književnosti, autoteorija omogućuje retroak- tivno preispitivanje i dublje analiziranje subjekata autobiografskih tekstova i ut- jecaja samorefleksije na njegovo oblikovanje u svrhu prezentacije.

⁷ Knjiga *Neposlušne* Kristine Pternai Andrić i Ivane Žužul objavljena 2023. godine bavi se etičkim i političkim problemima u reprezentaciji identiteta roda u književnim praksama tridesetih godina 19. stoljeća pa sve do devedesetih godina 20. stoljeća preispitujući kulturne predodžbe uloge žena u javnom i privatnom životu. Jedna je od tih uloga koju autorice analiziraju uloga usidjelice u 19. i 20. stoljeću služeći se književnim predodžbama na primjerima *Dnevnika* Dragojle Jarnević (19. stoljeće) i romana Ševa Dezsőa Kosztolányija te romana *Gospodica* (1945.) Ive Andrića. Autorice se zatim bave analizom književnih tekstova hrvatske književnice i publicistice Adele Milčinović (Sisak, 1879. – New York, 1968.) koja svoje prve članke, književne kritike i crtice objavljuje početkom 20. stoljeća propitujući kulturne predodžbe uloge žene u javnom i privatnom životu kada je profesiona- lizacija spisateljskog rada žena bila još u povojima. U drami *Grozница* (1993.) Ivana Vidića autori- ce nastoje rasvijetliti ekonomiju reprezentacijskih strategija triju transgresivnih ženskih likova, a u posljednjem dijelu knjige umjesto reprezentacije ženskoga identiteta na primjeru dramskog teksta *Vincent* (2011.) Olje Lozice razmatraju invaliditet kao identitet konstruiran društveno-kulturnim i ekonomskim diskursima.

Tako primjerice Helena Sablić Tomić u pregledu autobiografskih zapisa u razdoblju hrvatske moderne izdvaja *Tragikomičnu autobiografiju* Dinka Šimunovića u kojoj nije naglasak na prikazivanju kornoloških događaja već na refleksiji kojom autor oblikuje individualno proživljeno iskustvo u odnosu prema društvenoj, političkoj i kulturnoj zbilji:

Autobiografije u razdoblju moderne tematski su usmjerene prema prikazivanju događaja vezanih uz život autora, uz privatne odnose u obitelji i školovanje. Naratološke osobine autobiografskog diskursa pripadaju zalihama tradicionalnog, realističnog oblikovanja narativnoga teksta u kojemu se prati kronologija zbivanja, a opisivanje pojedinih događaja ima primat u naraciji, pozicija pripovjedača je zadana i nepromjenjiva. *Auto-releksivna* strategija kao posljedica modernističkog zgusnuća individualne samosvijesti nije narativna dominantna već se uočava samo u opisnim zametcima npr. u *Tragikomičnoj autobiografiji* Dinka Šimunovića. (Sablić Tomić 90)

Osvježujući metodologijski koncept autoteorije, neka tradicionalna autobiografska djela danas bi se možda mogla prepoznati kao autoteorijska. U njima su autori živjeli i razmišljali izvan okvira društveno osiguranih identiteta koji je „konstrukt ili učinak oblikovan uvjerenjima pojedinca, njegovim stavovima, izborom zanimanja i hobija i uopće stilom života, a prethodno je zadan odnosima s drugima, i to obiteljskim, socijalnim, političkim, ekonomskim, ali i povijesnim te kulturnim činjenicama“ (Pternai Andrić i Žužul 8). Stoga se upravo praksa autoteorije očituje u većini feminističkih umjetničkih produkcija kao reakcija na kulturnu i patrijarhalnu hegemoniju i kao posljedica proživljenoga iskustva čije svjedočanstvo unutar književnog narativa uspostavlja dijalog s teorijom. Iz toga se proizvodi percepcija o autoteoriji kao feminističkoj praksi u književnim i umjetničkim djelima.

Međutim, identitet kao konstrukt oblikovan uvjerenjima pojedinca u prethodno zadanim društvenim konceptima moguće je promatrati iz daleko šire perspektive čime svaki pojedinac stvara vlastitu autoteoriju, a autoteorijski pristup otvara prostor za pružanje uvida u marginalizirane živote. Tako je, primjerice, američka spisateljica i zagovornica autoteorije kao feminističke prakse Maggie Nelson naišla na kritike zbog potpunog isključivanja crnačke populacije u *Argonautima*, bilo kao živih bića ili kroz Nelsonovu citiranu praksu (McCarthy).

Subjektivna pozicija pojedinca koji u sudaranju s različitim društvenim normama od njih odstupa pridonijeli su nastanku žanra studije slučaja koji objašnjava određene načine i motive za autobiografsko pisanje kao u primjeru autobiografske knjige *The Future Lasts Forever* (1993.) Louisa Althussera. Ta se knjiga uspostavlja kao studija slučaja s obzirom na autorovu psihijatrijsku bolest i njegovo ubojstvo supruge Hélène Rytman. Knjiga je pokrenula žestoku raspravu o forenzičkim, dijagnostičkim, terapijskim i društvenim vrijednostima, a u tri desetljeća otkako je Althusserova knjiga objavljena, tri čimbenika – ideološki aparati, politika identiteta i globalni bum memoara – osvijestili su autoteoriju kao pojam za opisivanje refleksivno relacijske autobiografije (Cavitch 85).

Preispitujući vlastiti put borbe s depresijom Ann Cvetkovich u svojoj knjizi *Depression: A Public Feeling* (2012.) istražuje depresiju kao kulturni i društveni fenomen, a ne u pravnom ili medicinskom smislu. Cvetkovich u formi memoara opisuje vlastitu depresiju i anksioznost koju je epizodno proživljavala u različitim fazama tijekom prvih dvadeset godina svoje akademske karijere istražujući pritom depresiju kao povijesno, kulturno i osobno iskustvo, izmještajući depresiju iz medicinskog područja više u ljudsku reakciju na suvremeni stil života. Izlažući depresivne osjećaje javnosti kroz kreativne radove, depresija postaje „javni osjećaj“ sposoban za povezivanje emocija, afekata i politike u svrhu senzibiliziranja percepcije borbi i osjećaja koje doživljavaju depresivne osobe.

Noviji primjer autoteorijskoga pisanja iz američke književnosti jest autobiografska knjiga Stephanie Land *Sluškinja: težak rad, mizerna plaća i borba jedne majke za preživljavanje* (2022.) koja na temelju osobnog iskustva opisuje borbu sa siromaštvom i usmjerava fokus na bijele radničke siromašne majke i stigmatu s kojom se suočavaju dok se bore za osiguravanje stabilnog života svojoj djeci. Land se bavi temama američke klasne podjele u društvu, prezentira sustav državne pomoći i programe za siromašne kroz osobno iskustvo te pitanjima zlostavljanja u obiteljima.

3. Učinci samoizlaganja na društvene koncepte

Sklonost prema autobiografiji ima najbolje šanse da proizvede nezamjenjive učinke znanja i omogući pretvorbu proživljenog iskustva u alate znanstvene analize (Anne-Braun 181-205). Analizom djela koja pružaju duboke uvide u ljudsku prirodu, društvene uvjete i političke promjene omogućeno je stvaranje teorija i kritičkih promišljanja o širokom rasponu društvenih tema.

Povijest kao disciplina koja izučava prošlost jedna je od prvih znanosti koja je prihvatila autobiografije i memoare kao izvor na temelju kojeg može doći do određenih saznanja. Primjer su tomu opisi ratnih pohoda Gaja Julija Cezara pisani u prvom i trećem licu jednine koji i danas predstavljaju najvažniji izvor za političku povijest Rimskog Carstva, napose promjene koje dolaze s Cezarom, zatim vojnu, administrativnu i tehničku povijest tog imperija. Autobiografije, memoari i drugi samoopisujući diskursi već se dugo vremena koriste kao izvor za historiografske radove u društvenim i humanističkim znanostima (Grgić 198).

Autobiografski zapisi postaju dragocjenim izvorima podataka raznim znanstvenim disciplinama poput sociologije, etnologije, historiografije, jezikoslovlja, književnosti itd. u kojima se do novih saznanja dolazi preispitujući: „Književni teoretičari pitaju: Što je tekst kao tekst? Je li osobni tekst para tekst? Epifenomen? Ili samo dokument? Povjesničari: Kakav je to tekst? Je li dokument od interesa? Je li autentičan? Filozofi: Što je u tom i takvom tekstu napisano?“ (Finci 717)

Autobiografski čin ne podrazumijeva pisanje o sebi kao izoliranome subjektu već prezentaciju odnosa i suživota s ostalim sebstvima u kojima je njegov identitet povijesno, društveno i kulturno uvjetovan. To je tekst koji računa na čin čitanja, odnosno recepcije. Tim činom pojedinac/autor otvara prostor za proučavanje različitih društvenih pojava koje postaju predmetom istraživanja stručnjaka različitih disciplina posebice kada su u fokusu marginalizirane skupine.

Na primjeru iz hrvatske književnosti učinke proživljenog iskustva u kontekstu osobne borbe za ravnopravnu participaciju u javnom društvenom životu moguće je potvrđivati na slučaju Marije Jurić Zagorke koja se kao prva žena novinar sudara sa stigmama duboko ukorijenjenima u obitelji i društvu koje konstatno preispituje njezinu „normalnost“ u dokazivanju njezine „nenormalnosti“:

Pripovjedni subjekt prikazuje dva tipa stigme koju mora nositi žena koja piše revolucionarno-političke članke. Prva je stigma obitelji a druga društvena, nacionalna. Zato se ona ne potpisuje pod svoje prve članke i pozajmljuje drugo ime u času kad ju i obitelj i liječnici lišavaju prava pisanja. Također, ne treba smetnuti s uma da liječnički diskurs takvu ženu reprezentira kao društveno a ne medicinski bolesnu. Dakle, liječnički diskurs konstituira nenormalnu ženu koja piše da bi se uspostavila kao aktivistički i politički subjekt u okviru ondašnjeg društvenog sustava. (Pernai Andrić i Žužul 126)

Peternai Andrić i Žužul stoga ističu da je „pravo i dužnost Zagorke kao pisca i na kraju krajeva građanske osobe, da nas čitatelje razbuđuje kad je riječ o učincima procesa imenovanja ili načinima ophođenja sa stigmama ili stigmatiziranim ljudima“. Izlažući javnosti svoje privatno iskustvo autor komunicira s javnoću kako bi svjesno svoj osobni sadržaj stavio u daljnju javnu uporabu. Tendenciju prema autoteoriji Fournier prezentira upravo ženama kao prikladnim modelom u sudaranju s hijerarhijskim i sistemskim ugnjetavanjima, što je zapravo prikladan model za sve bez obzira na klasu, rod ili rasu. Stoga se, prema Fournier (2021), autoteorija može promatrati kao poticaj i praksa koja rekonfigurira područja, žanrove i kanone, predlažući nove odnose između sebe i teorija mnogo šire nego što su to glavni diskursi koji su vladali većim dijelom teorijskog kretanja kroz akademske i književne prostore.

Zaključak

Autoteorija označava autobiografsku praksu relacijskog i refleksivnog činjenja opisujući osobno iskustvo odričući se pritom neutralnosti i objektivnosti. Time se omogućuje otvaranje prostora za teme posebice marginaliziranih skupina, odnosno način razumijevanja sebe u odnosu na druge. Pritom introspekcija postaje način razumijevanja sebe i svijeta oko sebe povezujući to iskustvo s različitim društvenim i znanstvenim disciplinama.

Služeći se autoteorijom umjetnici i pisci procesuiraju i transformiraju diskurse i okvire kroz svoje prakse življenja, stvaranja umjetnosti i pisanja, spajajući teorije s filozofskim promišljanjem i samorefleksijom, usmjeravajući kritičko proučavanje kroz utjelovljene i autobiografske prakse. Autoteorija se može promatrati kao generativna kritička sila koja rekonfigurira postojeće duboko ukorijenjene diskurse predlažući nove odnose između sebe i teorija.

Autoteorija se kao novi pojam smatra suvremenom metodologijom za istraživanje praksi u umjetničkim i književnim formatima, ali omogućuje i retroaktivno analiziranje književnih djela koja se tradicionalno smatraju autobiografskim djelima. To je posebice zanimljivo primijeniti kod onih koja su se označavala kao *netipična* autobiografska djela zbog neuklapanja u dotadašnje književne kanone.

Pojavom novih pojmova u književnosti ukazuje se potreba za njihovim usustavljivanjem kao što je to bio slučaj i s pojmom autobiografije koja se u praksi pojavljuje prije njezina imenovanja. Kompleksnost književnog žanra autobio-

grafije uzrokuje širenje na nove pojmove kao što su autofikcija ili autoetnografija. Tako se i autoteorijske tendencije u književnu stvaralaštvo identificiraju u dalekoj prošlosti, ali im se tek imenovanjem pristupa s osobitom znatiželjom.

Citirana literatura

- Anne-Braun, Alexis. „L'entremêlement de la théorie et de la vie.“ *Cahiers Philosophiques de Strasbourg*, br. 53, 2023, str. 181–205. <https://journals.openedition.org/cps/6676>. Pristupljeno 8. ožujka 2024.
- Bartulović, Marija. „Transformativni potencijal autoetnografije u poučavanju kvalitativnih metoda istraživanja u studiju pedagogije.“ *Metodički obzori*, sv. 16, br. 2 (31), 2021, str. 5–22. <https://doi.org/10.32728/mo.16.2.2021.01>. Pristupljeno 25. ožujka 2024.
- Baxter, Katherine, i Auburn, Cat. „Introduction for Special Issue ‘Autotheory in Contemporary Visual Arts Practice.’“ *Arts*, br. 12, 2023. <https://doi.org/10.3390/arts12010011>. Pristupljeno 8. ožujka 2024.
- Brlić-Mažuranić, Ivana. „Autobiografija.“ U svijetu bajki Ivane Brlić Mažuranić. <https://www.usvijetubajki.org/ivana-brlic-mazuranic/autobiografija>. Pristupljeno 24. travnja 2024.
- Cavitch, Max. „Everybody’s Autotheory.“ *Modern Language Quarterly* sv. 83, br. 1, 2022, str. 82–116. doi 10.1215/00267929-9475043. Pristupljeno 8. ožujka 2024.
- Finci, Predrag. „Autobiografija i pitanje identiteta.“ *Filozofska istraživanja*, sv. 31, br. 4, 2011, str. 707–718. <https://hrcak.srce.hr/82486>. Pristupljeno 25. ožujka 2024.
- Fournier, Lauren. *Autotheory as feminist practice in art, writing, and criticism*, The MIT Press, 2021.
- Grgić, Stipica. „Autobiografije i memoari u hrvatskoj povijesnoj znanosti.“ *Historijski zbornik*, sv. 69, br. 1, 2016, str. 189–212. <https://hrcak.srce.hr/176652>. Pristupljeno 25. ožujak 2024.
- Katušić, Bernarda. „PISMO-ŽIVOT: Autobiografija u novijoj hrvatskoj književnosti.“ *Wiener Slavistisches Jahrbuch*, sv. 49, 2003, str. 41–61. <https://www.jstor.org/stable/24749625>. Pristupljeno 8. ožujka 2024.
- McCarthy, L. R. „Radical Exposures: Crip and Queer in Maggie Nelson’s Autotheory.“ *C21 Literature: Journal of 21st-Century Writings*, sv. 10, br. 1, 2023. <https://doi.org/10.16995/c21.9025>. Pristupljeno 3. ožujka 2024.
- Peternai Andrić, Kristina, i Žužul, Ivana. *Neposlušne*, Meandarmedia, 2023.
- Sablić Tomić, Helena. „Naratološke osobine autobiografije u razdoblju hrvatske moderne.“ *Dani Hvarskoga kazališta*, sv. 28, br. 1, 2002, str. 84–95. <https://hrcak.srce.hr/73965>.
- Zlatar Violić, Andrea. „Autobiografija: teorijski izazovi.“ *Avtobiografski diskurz*, ur. Alenka Koron i Andrej Leben, Studia Literaria, 2011, str. 23–35.
- Zwartjes, Arianne. „Under the Skin: An Exploration of Autotheory.“ *Assay: a journal of nonfiction studies*, 2023. <https://www.assayjournal.com/arianne-zwartjes8203-under-the-skin-an-exploration-of-autotheory-61.html>. Pristupljeno 3. ožujka 2024.

INTRODUCING THE CONCEPT OF AUTOTHEORY IN LITERARY PRACTICES

Abstract

Emanuela HERCEG

Faculty of Philosophy and Religious Sciences
University of Zagreb
Jordanovac 110
HR – 10 000 Zagreb
emanuela.herceg@ffrz.unizg.hr

Autotheory is a new term in literary theory, which has gained popularity in literary and artistic circles within the English-speaking world in the first half of the twenty-first century. It is especially popular among feminist authors examining, through literary practices and art performances, personal experiences in relation to social concepts and theories (Lauren Fournier, Maggie Nelson, Paul B. Preciado). Autotheoretical writing denotes a philosophical examination of personal experiences by integrating autobiographical elements, memoirs, and critical theory to enable, through bodily experience, the formation of new theories and knowledge. Although the application of the concept of autotheory in literary practices is relatively recent, tendencies toward autoteoretical writing date back to ancient times (such as Plato's writings about Socrates and Saint Augustine's *Confessions*). This paper aims to introduce this concept, which has been relatively unknown in literary science, into literary theory to establish a methodology for researching literary practices, as well as for retroactively analyzing literary works that are traditionally considered to be autobiographical.

Keywords: autotheory, autobiography, feminism, literary theory, literary practices